

GIUSEPPE TOMASI
DI LAMPEDUSA

— EDIȚIE INTEGRALĂ —

GHEPARDUL

— ROMAN —

HUMANITAS
fiction

GIUSEPPE TOMASI DI LAMPEDUSA GHEPARDUL

Traducere din italiană de
GABRIELA LUNGU

Ediție îngrijită și cuvânt înainte de
GIOACCHINO LANZA TOMASI

HUMANITAS
fiction

Cuvânt înainte

de Gioacchino Lanza Tomasi	5
----------------------------------	---

GHEPARDUL

Partea întâi	31
Partea a doua	70
Partea a treia	105
Partea a patra	143
Partea a cincea	189
Partea a șasea	209
Partea a șaptea	232
Partea a opta	244
Sumar analitic	265

Anexe

<i>Postfață</i>	269
Fragmentul A	274
Fragmentul B: Cântonierul casei Salina	275

Mai 1860

„*Nunc et in hora mortis nostrae. Amen.*“¹

Rugăciunea din fiecare zi a rozariului se terminase. Timp de o jumătate de oră vocea calmă a Principelui reamintise Misterele pătimirii; timp de o jumătate de oră alte voci, amestecate, țesuseră un murmur unduitor din care se desprinseseră florile de aur ale unor cuvinte rar folosite: iubire, neprihănire, moarte; și cât durase acel murmur salonul rococo părea să-și fi schimbat înfățișarea; până și papagalii care-și deschideau aripile irizate pe mătasea tapiseriei apăruseră cuprinși de sfială; chiar și Magdalena, între cele două ferestre, păruse mai degrabă o pocăită decât o blondă frumoasă, pierdută în cine știe ce visuri, cum putea fi văzută întotdeauna.

Acum vocea tăcuse și totul se întorcea la ordinea sau la dezordinea obișnuită. Pe ușa pe care ieșiseră servitorii, dogul Bendicò, întristat de propria-i excludere, intră dând din coadă. Femeile se ridicau agale și unduitoarea retragere a fustelor descoperea încetul cu încetul nudurile mitologice care se deseneau pe fondul lăptos al pavimentului. Rămase acoperită doar o Andromedă, pe care sutana părintelui Pirrone, întârziat în rugăciunile sale suplimentare, o mai împiedică o vreme să-l revadă pe argintatul Perseu, care, zburând peste talazuri, se grăbea s-o salveze și să-i primească sărutul.

1. „Acum și în ceasul morții noastre. Amin“, sfârșitul ultimei rugăciuni a rozariului (în latină, în original). Cu două excepții, semnalate la locul cuvenit, toate notele din cuprinsul romanului aparțin traducătoarei.

Pe fresca de pe tavan se treziră divinitățile. Cetele de Tritoni și de Driade, care de pe munți și mări, printre nori de culoarea zmeurei și a ciclamenului, se prăvăleau spre o transfigurată Scoică de aur¹ pentru a slăvi gloria casei Salina, apărură dintr-odată cuprinse de atâta veselie, încât nu mai țineau cont nici de cele mai simple reguli ale perspectivei; și zeii cei mari, Principii între zei, fulgerătorul Jupiter, încruntatul Marte, Venus cea languroasă, care o luaseră înaintea celor mici și mulți, susțineau cu bunăvoie stema albastră cu Ghepardul. Știau că acum, pentru douăzeci și trei de ore și jumătate, vor redeveni stăpânii vilei. Pe pereți maimuțele începură să le dea din nou cu tifla papagalilor.

Dedesubtul acelui Olimp palermitan, până și făpturile muritoare ale casei Salina coborau în grabă din sferele mistice. Fetele își aranjau cutele rochiilor, schimbând ocheade azurii și cuvinte în jargon de pension; de mai bine de o lună, din ziua „răzmeriței“ din 4 aprilie, fuseseră, din prudență, aduse acasă de la mănăstire și regretau paturile cu baldachin și intimitatea colectivă de la mănăstirea Santissimo Salvatore. Băieții mai mici se păruiau deja pentru o imagine a Sfântului Francisc de Paola; primul-născut, moștenitorul, ducele Paolo, simțea nevoia să fumeze și, temându-se s-o facă în fața părinților, își pipăia din când în când tabachera din pai împletit, aflată în buzunar; pe chipul său tras se citea o melancolie metafizică: avusese o zi rea: Guiscardo, roibul irlandez, nu i se păruse în apele lui, iar Fanny nu reușise (sau nu avusese chef?) să-i trimită obișnuitul bilețel de culoarea violetei. La ce bun se mai întrupase atunci Mântuitorul? Cu o semeție temătoare, Principesa își lăsa rozariul să cadă în punga brodată cu pietre de antracit, în timp ce frumoșii ei ochi priveau pe furis, plini de grijă, la copiii supuși și la soțul tiran către care trupul ei micuț se întindea într-o zadarnică dorință de posesiune amoroasă.

Între timp, el, Principele, se ridica: șocul greutății sale de uriaș făcea să tremure pardoseala, iar în ochii săi deschiși la

1. Golful Palermo, cunoscut și sub numele de *Conca d'oro*.

culoare se reflectă pentru o clipă orgoliul acestei efemere dovezi a propriei înstăpâniri asupra ființelor și lucrurilor. Acum așază enorma carte de rugăciuni cu coperti roșii pe scaunul care se aflate în fața lui în timp ce se recita rozariul, pune la locul ei batista pe care își îndoise genunchiul, și privirea i se tulbură ușor de nemulțumire la vederea micii pete de cafea care, încă de dimineață, cutezase să întrerupă vastul alb al jiletcii sale.

Nu era gras, era doar uriaș și foarte puternic; capul îi atinge (în casele locuite de muritorii de rând) ciucurele de jos al candelabrelor; putea îndoii cu degetele, ca pe o foaie de hârtie, monedele de un ducat, așa că între vila Salina și atelierul unui bijutier era un du-te-vino continuu pentru repararea furculițelor și lingurilor pe care, la masă, mânia lui înăbușită le îndoia deseori în cerc. Aceleași degete știau, de altfel, să fie și cât se poate de delicate când mânuiau și mângâiau, și de asta își amintea, spre regretul ei, Maria Stella, soția lui; iar șuruburile, inelele și butoanele șlefuite ale telescoapelor, lunetelor și „căutătoarelor de comete“, de care observatorul privat de deasupra vilei era plin până la refuz, rămâneau intacte la atingerea lui ușoară. În după-amiaza aceea de mai, razele soarelui la asfințit aprindeau chipul rozaliu al Principelui și părul său de culoarea mierii, care trădau originea nemțească a mamei sale, principesa Carolina, a cărei semeție înghețase, cu treizeci de ani în urmă, indolenta curte a Regatului celor Două Sicilii. Dar în sângele lui dospeau și alte esențe teutonice, mult mai supărătoare pentru el, aristocratul sicilian, în anul 1860, decât puteau plăcea pielea foarte albă și părul blond într-o societate de persoane cu pielea măslinie și părul ca pana corbului, și anume un temperament autoritar, o anumită rigiditate morală, o înclinație spre ideile abstracte, care în cercul molatec al societății palermitane se transformaseră în aroganță capricioasă, infinite scrupule morale și dispreț pentru rudele și prietenii care i se părea că plutesc în derivă pe pragmaticul și leneșul râu sicilian.

Era primul (și ultimul) dintr-o nobilă familie care secole de-a rândul nu știuse nici măcar să-și țină socoteala propriilor cheltuieli și datorii, și avea puternice și reale înclinații spre matematici, pe care le aplicase în astronomie, obținând recunoașterea publică și cât se poate de plăcute bucurii private. E suficient să spunem că în el orgoliul și analiza matematică conviețuiau atât de bine, încât îi dădeau iluzia că astrele ascultă de calculele sale (cum de altfel și păreau să facă) și că cele două mici planete pe care le descoperise (și pe care le numise Salina și Svelto, în cinstea moșiei sale și a unui copoi niciodată uitat) duceau faima casei sale pe pustiiile întinderi dintre Marte și Jupiter, frescele vilei fiind deci mai mult o profeție decât o adulare.

Prins între orgoliul și intelectualismul matern și senzualitatea și nepăsarea tatălui, sărmanul Principe Fabrizio trăia într-o continuă nemulțumire, chiar dacă sub încruntata privire jupiteriană, contemplând ruina clasei sale și a propriei averi fără să miște un deget și fără nici un chef de a remedia situația.

Jumătatea aceea de oră dintre citirea rozariului și cină era unul dintre momentele cele mai puțin iritante ale zilei, iar el îi savura cu câteva ore înainte tihna, chiar dacă îndoielnică.

Benedicò i-o luă plin de neastâmpăr înainte și coborâra amândoi cele câteva trepte care duceau în grădină. Închisă între trei ziduri și o latură a vilei, grădina avea din cauza asta o înfățișare cimiterială, întărită și de valurile de pământ paralele care delimitau șanțurile de irigație și care păreau mormintele unor uriași subțiratici. Pe terenul roșiatic plantele se înălțau într-o dezordine compactă: florile răsăreau unde dădea Domnul, iar șirurile de mirt păreau puse acolo mai mult ca să împiedice pașii decât ca să-i îndrume. În fundul grădinii, o Flora pătată de licheni negri-gălbui își expunea resemnată grațiile mai mult decât seculare; pe laturi două bănci susțineau perne răsucite și matlasate din aceeași marmură cenușie, iar într-un colț aurul unei mimoze își răspândea veselia prematură. Fiecare

palmă de pământ dădea senzația unei dorințe de frumusețe vlăguite imediat de lene.

Dar grădina, râncezind închisă între marginile sale, răspândea esențe onctuoase, carnale și ușor putrede, asemeni lichidelor aromatice secretate de moaștele anumitor sfinte; mirosul pipărat al garoafelor îl acoperea pe cel protocolar al trandafirilor și pe cel uleios al magnoliilor înghesuite prin colțuri; pitulat sub ele, se simțea parfumul mentei amestecat cu cel delicat al mimozei și cu cel dulceag al mirtului, iar de dincolo de ziduri, din livada de citrice, se revărsa aroma de alcov a primelor flori de portocal.

Era o grădină pentru orbi: văzul era iritat încontinuu, dar mirosul putea să găsească aici o plăcere intensă, chiar dacă nu prea delicată. Trandafirii Paul Neyron, ai căror butași îi cum-părase el însuși la Paris, degeneraseră: stârniți la început și vlăguiți mai apoi de sucurile viguroase și indolente ale pământului sicilian, arși de lunile apocaliptice de vară, se transformaseră într-un soi de verze de culoarea cărnii, obscene, care răspândeau o aromă densă, aproape nerușinată, la care nici un horticultor francez n-ar fi îndrăznit să spere. Principele își duse unul la nas și avu senzația că miroase coapsa unei bale-rine de la Operă. Până și Bencicò, când îi fu oferit, se retrase îngrețoșat și se grăbi să caute mirosuri mai salubre prin bălegar și printre niște șopârlițe moarte.

Pentru Principe însă, parfumată grădină iscă neplăcute asociații de idei. „Acum miroase frumos aici, dar cu o lună în urmă...”

Își amintea de repulsia pe care duhoarea dulceagă o trezise în toată vila înainte să fie înlăturată cauza: cadavrul unui tânăr soldat din Batalionul 5 Vânători, care, rănit în încăierarea de la San Lorenzo cu trupele de rebeli, venise să moară, singur, sub un lămâi. Îl găsiseră ghemuit în trifoiul des, cu fața înfundată în sânge și vomă, cu unghiile înfipite în pământ și plin de furnici; iar sub bandulieră intestinele vineții formaseră o băltoacă. Russo, intendentul, fusese cel care găsisse trupul sfârtecat, îl

întorsese, îi acoperise fața cu o batistă roșie, vârâse mațele la loc cu o crenguță, astupase rana cu poalele verzi ale mantalei, scui-pând încontinuu de scârbă, nu chiar pe mort, dar destul de aproape. Totul cu o îndemânare tulburătoare. „Duhoarea hoiturilor ăstora nu încetează nici măcar după moarte“, zicea. Fusesse singura comemorare a acelei sărmene morți. Iar când, năuciți, camarazii săi îl luară de acolo (ei, da, îl târâseră de umeri până la căruță, astfel încât călții din burta marionetei ieșiseră din nou afară), la rugăciunea de seară fu adăugat un *De Profundis* pentru sufletul necunoscutului; și nu mai vorbiră despre asta, conștiința femeilor din casă declarându-se astfel împăcată.

Don Fabrizio se duse să radă câțiva licheni de pe picioarele Florei și apoi începu să se plimbe în sus și-n jos. Soarele la asfințit își proiecta umbra enormă pe straturile funebre de flori. Nu se mai vorbise despre mort, e adevărat; la urma urmelor soldații sunt soldați tocmai pentru a-și da viața în apărarea Regelui. Dar imaginea aceluia trup cu mațele scoase îi venea deseori în minte, ca și cum ar fi cerut să-i fie redată pacea în singura manieră posibilă pentru Principe: trecând peste extrema-i suferință și justificând-o printr-o necesitate generală. Pentru că a muri pentru cineva sau, mă rog, pentru ceva, e normal; e nevoie totuși să știi sau cel puțin să fii sigur că cineva află pentru ce sau pentru cine ai murit; asta cerea chipul acela desfigurat; și tocmai aici începea ceața.

„Dar a murit pentru Rege, dragă Fabrizio, e clar – i-ar fi răspuns cumnatul său Mălvica, dacă Don Fabrizio l-ar fi întrebat, acel Mălvica pe care-l alegea întotdeauna drept purtător de cuvânt din mulțimea de prieteni. Pentru Rege, care reprezintă ordinea, continuitatea, decența, justiția, onoarea; pentru Rege, singurul care apără Biserica, singurul care împiedică risipirea proprietății, scopul ultim al «sectei».“

Cuvinte minunate care exprimau tot ceea ce Principele simțea că iubește din adâncul inimii. Totuși ceva nu se potrivea aici. Regele, sigur. Îl cunoștea bine pe Rege, cel puțin pe cel

care murise de curând; actualul nu era decât un seminarist îmbrăcat în uniformă de general. Și nu era, ce-i drept, cine știe ce de capul lui. „Dar ăsta nu-i un mod de a judeca, Fabrizio — îi reproșa Mălvica —, un suveran, în sine, poate să nu fie la înălțime, dar ideea monarhică rămâne oricum ceea ce este, dincolo de persoane.“ „Și asta-i adevărat, dar regii care întruchipează o idee nu pot, nu trebuie să coboare generații întregi sub un anumit nivel; dacă nu, dragul meu cumnat, ideea însăși suferă.“

Așezat pe o bancă, contempla, fără să facă nici cel mai mic gest, prăpădul pe care Bencicò îl făcea printre flori; din când în când câinele întorcea spre el o privire inocentă, ca și cum ar fi așteptat să fie laudat pentru ceea ce făcea: paisprezece garoafe retezate, jumătate din gardul viu culcat la pământ, o rigolă înfundată. Părea pur și simplu un om.

— Cuminte, Bencicò, vino aici.

Și animalul alerga, își lipea botul plin de țărână de mâna lui, nerăbdător să-i arate că-l ierta pentru că-l întrerupsese fără nici o noimă din treburile lui.

Audiențele, nenumăratele audiențe pe care Regele Ferdinand i le acordase la Caserta, la Napoli, la Capodimonte, la Portici, la mama dracului...

Alături de șambelanul de serviciu care-l conducea pălăvrăgind, cu bicornul sub braț și cu ultimele vulgarități napoletane pe buze, străbăteau săli interminabile cu o arhitectură magnifică și mobilier oribil (asemenea monarhiei bourbonice), se strecurau pe coridoare jengoase și scări prost întreținute și intrau într-o anticameră unde aștepta destul de multă lume: chipuri încruntate de zbiri, chipuri lacome de milogi cu pile. Șambelanul se scuza, îl ajuta să treacă peste obstacolul mizerabililor și-l conducea spre o altă anticameră, aceea rezervată oamenilor de Curte: o mică sală albastru argintie; iar după o scurtă așteptare un servitor zgâria la ușă și erau primiți de către Augusta Prezență.